

اصلاح الگوی مصرف از منظر حقوقی

به کوشش: سید محمود میرخلیلی

استادیار پردیس قم دانشگاه تهران

شناسنامه پژوهشی

عنوان طرح نامه: اصلاح الگوی مصرف از منظر حقوقی

پژوهشکده: نظام‌های اسلامی، گروه علمی: فقه و حقوق

به کوشش: سید محمود میرخلیلی

ناظر علمی: آقای علی محمدی جورکویه

ارزیابان علمی: حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر فرج‌الله هدایت‌نیا و دکتر غلامرضا پیوندی

موضوع اصلی: اصلاح الگوی مصرف

مدت انجام تحقیق: یک سال و نیم

اصلاح الگوی مصرف از منظر حقوقی

به کوشش: سید محمود میرخلیلی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

مراجعه کننده: سیدایمان نوری نجفی

چاپ اول: ۱۳۹۲ شماریان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

چاپ و تصحیف: چاپ بیدار

سرشناسه: میرخلیلی، محمود- ۱۳۵۰

عنوان و نام پدیدآور: اصلاح الگوی مصرف از منظر حقوقی / به کوشش سید محمود میرخلیلی

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۳۱۱ ص.

شابک: ۱- ۲۰۶- ۱۰۸- ۶۰۰- ۲۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: نمایه.

موضوع: مصرف- ایران- جنبه‌های حقوقی.

موضوع: صرفه‌جویی- ایران- جنبه‌های حقوقی.

موضوع: اسراف- جنبه‌های مذهبی- اسلام.

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ کالف/م۱/۸۰۱ HB

رده‌بندی دیویی: ۳۰۶/۲

شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۷۴-۷۷

فروشگاه و نمایشگاه دائمی: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵-۵۴۰۲ - ۸۸۵-۲۳۴۱

همه حقوق محفوظ است

فهرست

پیشگفتار	۱۳
مقدمه	۱۷
الف) اشاره به برخی قانون‌ها و مقررات مرتبط با موضوع الگوی مصرف	۲۵
ب) مبانی پیشگیری و مقابله حقوقی با نقض الگوی مصرف	۲۷
۱. مسئولیت اجتماعی انسان	۲۷
۲. هدفمندبودن زندگی انسان	۲۹
۳. استفاده از مفیدترین، کم‌هزینه‌ترین، وسیع‌ترین و ضروری‌ترین روش	۲۹
۴. عدالت‌محوری	۳۳
۵. تربیت‌پذیری انسان	۳۴
ج) هزینه‌های مقابله با جرم به‌عنوان بخشی از مصرف جامعه	۳۵
۱. هزینه‌های پیش از وقوع جرم	۳۵
۲. هزینه‌های پس از وقوع جرم	۳۷
۳. هزینه‌های مجازات	۳۸
د) گزارش مقاله‌ها	۴۰
کتابنامه	۴۵
مبانی فقهی اصلاح الگوی مصرف	۴۷
چکیده	۴۹

۴۹	..... مقدمه
۵۰	..... الف) مفهوم اصلاح الگوی مصرف
۵۱	..... ب) محورهای مطالعه اصلاح الگوی مصرف از نظر اسلام
۵۲	..... ج) بیان موضوع و هدف تحقیق
۵۲	..... د) پیشینه تحقیق
۵۳	..... ه) نوآوری تحقیق
۵۴	..... و) فرضیه تحقیق
۵۵	..... ز) روش تحقیق
۵۶	..... ح) احوال نوشتار
۵۶	..... ۱. مفهوم تلف از الگوی مصرف
۵۷	..... ۱-۱. مفهوم اسراف
۵۸	..... ۱-۱-۱. مفهوم لغوی اسراف
۵۹	..... ۱-۱-۱. تحلیل و بررسی اقوال
۶۳	..... ۱-۱-۲. مفهوم اسراف در قرآن و حدیث
۶۳	..... ۱-۱-۲-۱. کاربرد اسراف در قرآن
۶۴	..... ۱-۱-۲-۲. کاربرد اسراف در روایات
۶۵	..... ۱-۱-۲-۳. نتیجه
۶۶	..... ۱-۲. مفهوم اسراف در مصرف
۶۶	..... ۱-۲-۱. حد مجاز در مصرف
۶۷	..... ۱-۲-۲. حد عقلایی
۶۷	..... ۱-۲-۳. حد شرعی
۶۹	..... ۱-۲-۴. بررسی احتمالها
۶۹	..... ۱-۲-۵. بررسی اسراف در امور خیر
۷۰	..... ۱-۲-۶. اسراف در خیر در قرآن
۷۱	..... ۱-۲-۷. اسراف در خیر در احادیث
۷۲	..... ۱-۲-۸. بررسی «لا اسرف فی الخیر»
۷۴	..... ۱-۲-۹. نتیجه
۷۴	..... ۱-۳. مفهوم تبذیر و تقییر

۱-۳-۱	مفهوم تبذیر	۷۴
۱-۳-۱-۱	مشترکات تعاریف تبذیر	۷۵
۱-۳-۱-۲	تفاوت اسراف و تبذیر	۷۶
۱-۳-۲	مفهوم تقییر (اقتار)	۷۷
۲	حکم تکلیفی اسراف	۷۸
۲-۱	بررسی ادله قرآنی (کتاب)	۷۹
۲-۱-۱	آیه اول	۷۹
۲-۱-۱-۱	بررسی موضوع اسراف در آیه	۷۹
۲-۱-۱-۲	بررسی حکم اسراف در آیه	۸۱
۸۱	الف) نهی تحریمی	۸۱
۸۲	ب) غضب الهی	۸۲
۲-۱-۳	اشکال در موضوع و حکم آیه	۸۴
۲-۱-۲	آیه دوم	۸۵
۲-۱-۳	آیه سوم	۸۶
۲-۱-۴	آیات دیگر	۸۷
۲-۲	بررسی ادله روایی (سنت)	۸۷
۲-۲-۱	دسته اول؛ روایت‌های تحریم اسراف در مصرف	۸۸
۲-۲-۱-۱	بیان نهی از اسراف	۸۸
۲-۲-۱-۲	بیان غضب الهی	۸۹
۲-۲-۱-۳	بیان گناه بودن اسراف در مصرف	۹۰
۲-۲-۲	دسته دوم؛ بیان آثار اسراف و تبذیر	۹۱
۲-۲-۳	دسته سوم؛ روایت‌های بیان مفهوم اسراف و مصداق‌های آن	۹۱
۲-۲-۴	دسته چهارم؛ بیان علامت اهل اسراف	۹۳
۲-۲-۵	دسته پنجم؛ بیان مطلوب بودن ترک اسراف	۹۳
۲-۳	بررسی ادله لئی (غیرلفظی)	۹۴
۲-۳-۱	اجماع	۹۴
۲-۳-۲	عقل	۹۶
نتیجه		۹۹
کتابنامه		۱۰۱

حدود آزادی اشخاص در تصرف های مالی (اصلاح الگوی مصرف و تحدید قاعده سلطنت) ۱۰۹

۱۱۱..... چکیده

۱۱۱..... مقدمه

۱۱۲..... ۱. مفهوم ها، مدارک، و قلمرو قاعده سلطنت..... ۱۱۲

۱۱۲..... ۱.۱. مفهوم شناسی..... ۱۱۲

۱۱۳..... ۱.۱.۱. اشخاص..... ۱۱۳

۱۱۴..... ۱.۲. اموال..... ۱۱۴

۱۱۵..... ۱.۱. ادله قاعده سلطنت..... ۱۱۵

۱۱۵..... ۱.۲.۱. ادله روایی..... ۱۱۵

۱۱۶..... ۱.۲.۲. دلیل عقلی و بنای عقلا..... ۱۱۶

۱۱۶..... ۱.۳. قلمرو قاعده سلطنت..... ۱۱۶

۱۱۶..... ۱.۳.۱. قلمرو قاعده سلطنت نسبت به انواع تصرف..... ۱۱۶

۱۱۷..... ۱.۳.۲. قلمرو قاعده سلطنت نسبت به انواع مال..... ۱۱۷

۱۱۹..... ۱.۳.۳. قلمرو قاعده سلطنت نسبت به اقسام مالکیت..... ۱۱۹

۱۲۰..... ۲. مبانی و راهکارهای تحدید قاعده سلطنت..... ۱۲۰

۱۲۰..... ۲.۱. مبانی تحدید قاعده سلطنت..... ۱۲۰

۱۲۰..... ۲.۱.۱. کنترل مصرف نامتعارف (اسراف)..... ۱۲۰

۱۲۰..... ۲.۱.۱.۱. مفهوم اسراف..... ۱۲۰

۱۲۲..... ۲.۱.۱.۲. حرمت اسراف..... ۱۲۲

۱۲۲..... الف) فلسفه تحریم اسراف..... ۱۲۲

۱۲۳..... ب) ادله تحریم اسراف..... ۱۲۳

۱۲۴..... ۲.۱.۲. پیشگیری از اضرار به غیر..... ۱۲۴

۱۲۴..... ۲.۱.۲.۱. مفهوم لغوی ضرر..... ۱۲۴

۱۲۵..... ۲.۱.۲.۲. ادله نهی از اضرار به غیر..... ۱۲۵

۱۲۸..... ۲.۱.۲.۳. رابطه ادله سلطنت و لاضرر..... ۱۲۸

۱۲۸..... الف) بررسی های فقهی..... ۱۲۸

۱۳۰..... ب) رابطه قاعده سلطنت و لاضرر در قانون مدنی..... ۱۳۰

۱۳۱	..... ۲-۱-۳. حفظ نظام
۱۳۱	..... ۲-۱-۳-۱. مفهوم حفظ نظام
۱۳۲	..... ۲-۱-۳-۲. جایگاه فقهی حفظ نظام
۱۳۳	..... ۲-۱-۳-۳. اثر حفظ نظام در تحدید قاعده سلطنت
۱۳۳	..... ۲-۲. راهکارهای تحدید قاعده سلطنت
۱۳۳	..... ۲-۲-۱. الزام‌های قانونی
۱۳۳	..... ۲-۲-۱-۱. ظرفیت حقوق در کنترل آزادی تصرف‌های مالکانه
۱۳۵	..... ۲-۲-۱-۲. تحدید قاعده سلطنت در قانون‌های داخلی ایران
۱۳۶	..... ۲-۲-۱-۳. توافق‌های قراردادی
۱۳۶	..... ۲-۲-۱-۴. نقش شرط در تعدیل آثار عقود
۱۳۷	..... ۲-۲-۲. تحدید قاعده سلطنت از طریق شرط ضمن عقد
۱۳۸	..... نتیجه
۱۳۹	..... کتابنامه
۱۳۹	..... ۱. فارسی
۱۳۹	..... ۲. قانون‌ها و مقررات
۱۴۰	..... ۳. عربی
۱۴۳	..... ۳. لاتین
۱۴۵	..... جایگاه حقوق مصرف در اصلاح الگوی مصرف
۱۴۷	..... چکیده
۱۴۸	..... مقدمه
۱۴۸	..... الف) بیان موضوع و اهمیت آن
۱۵۰	..... ب) واژگان تحقیق و چارچوب بحث
۱۵۰	..... ۱. واژگان تحقیق
۱۵۳	..... ۲. چارچوب بحث
۱۵۹	..... ج) پرسش و فرضیه تحقیق
۱۵۹	..... ۱. نقش تعدیل آزادی قراردادی
۱۶۳	..... ۲. نقش حق دسترسی به اطلاعات

- ۲-۱. خودداری از ارائه اطلاعات لازم ۱۶۴
- ۲-۲. ارائه اطلاعات غلط ۱۶۴
۳. نقش تولید کالای سالم و مسئولیت تولیدکنندگان کالای معیوب ۱۶۹
۴. قدرت انتخاب در بازار رقابتی ۱۷۳
۵. نقش پیشگیری و مقابله با فساد ۱۷۵
۶. نقش مشارکت عمومی و ایجاد سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) ۱۷۷
۸. نتیجه ۱۸۰
- کتابنامه ۱۸۳
۱. فارسی و عربی ۱۸۳
۲. لاتین ۱۸۵
- پیشگیری از جرم از رکن‌های اصلاح الگوی مصرف ۱۸۷**
- چکیده ۱۸۹
- مقدمه ۱۹۰
۱. اصلاح الگوی مصرف و سیاست جنایی کنشی (پیشگیری غیرکیفری) ۱۹۲
- ۱-۱. مبانی نظری ارتباط اصلاح الگوی مصرف و پیشگیری از جرم ۱۹۵
- ۱-۱-۱. مصرف و تأثیر آن بر منش و رفتار انسان ۱۹۸
- ۱-۱-۲. مصرف و تأثیر آن بر وضعیت جامعه انسانی ۲۰۱
- ۱-۲. نمونه‌هایی از سیاست‌ها و تدبیرهای پیشگیری اجتماعی بر مبنای اصلاح الگوی مصرف ۲۰۲
- ۱-۳. اصلاح الگوی مصرف و پیشگیری وضعی از جرم ۲۰۹
۲. اصلاح الگوی مصرف در حوزه سیاست جنایی واکنشی ۲۱۴
- ۲-۱. اصلاح الگوی اتخاذ واکنش‌های جزایی مناسب به جرم ۲۱۵
- ۲-۲. اصلاح الگوی مصرف و اتخاذ شیوه‌های مناسب‌تر تعقیب و رسیدگی به جرم ۲۲۱
- نتایج و پیشنهادها ۲۲۲
- کتابنامه ۲۲۵

۲۲۷.....	زندان و اصلاح الگوی مصرف.....
۲۲۹.....	چکیده.....
۲۳۰.....	مقدمه.....
۲۳۵.....	۱. مباحث عمومی.....
۲۳۵.....	۱-۱. مفهوم‌ها.....
۲۳۵.....	۱-۱-۱. مفهوم زندان.....
۲۳۵.....	۱-۱-۲. مفهوم مصرف و اصلاح الگوی مصرف.....
۲۳۶.....	۱-۲. ارتباط حبس و مصرف‌گرایی.....
۲۳۸.....	۱-۳. تاریخچه حبس در اسلام.....
۲۴۰.....	۱-۴. انواع زندان.....
۲۴۰.....	۱-۴-۱. زندان‌های عمومی.....
۲۴۱.....	۱-۴-۲. زندان‌های انفرادی.....
۲۴۱.....	۱-۴-۳. زندان‌های متنوب یا بورن (Auborn).....
۲۴۲.....	۲. حبس‌زدایی.....
۲۴۲.....	۲-۱. بار اقتصادی زندان برای جامعه و خانواده و ضرورت حبس‌زدایی.....
۲۴۴.....	۲-۲. کاهش قانون‌های کیفری و صفتی حبس‌زا.....
۲۴۵.....	۲-۳. کاهش حبس با استفاده از مجازات‌های جایگزین.....
۲۴۶.....	۲-۳-۱. استفاده بیشتر از مجازات‌های مالی به‌جای زندان.....
۲۴۷.....	۲-۳-۲. اعمال کیفرهای محدودکننده آزادی به‌جای زندان.....
۲۴۷.....	۲-۳-۳. مجازات‌های محدودکننده حقوق به‌جای زندان.....
۲۴۸.....	۲-۳-۴. اعمال کیفرهای محدودکننده فعالیت حرفه‌ای.....
۲۴۹.....	۲-۳-۵. حبس خانگی جایگزین حبس سنتی.....
۲۵۰.....	۲-۳-۶. رژیم نیمه‌آزادی.....
۲۵۰.....	۲-۴. استفاده از جایگزین‌های مجازات.....
۲۵۱.....	۲-۴-۱. آزادی مشروط.....
۲۵۱.....	۲-۴-۲. تعلیق مجازات.....
۲۵۲.....	۲-۴-۳. تعلیق مراقبتی.....
۲۵۳.....	۲-۴-۴. اقدام‌های تأمینی.....
۲۵۴.....	۲-۴-۵. مراکز اصلاح و تربیت نیمه‌وقت (Attendance centers).....

۲۴۶. محدود کردن بازداشت موقت و اصلاح الگوی مصرف ۲۵۴
۳. زندان خصوصی و الگوی مصرف ۲۵۶
- ۳-۱. پیدایش زندان خصوصی ۲۵۶
- ۳-۲. نقد زندان خصوصی ۲۵۷
۴. اشتغال به کار زندانیان ۲۵۸
- ۴-۱. بیان ضرورت کار زندانیان ۲۵۸
- ۴-۲. منع اجبار به کار ۲۵۹
- ۴-۳. کار در کارگاه‌های صنعتی و کشاورزی ۲۶۰
- ۴-۴. کار متهمان ۲۶۱
۵. حقوق زندانیان از منظر اصلاح الگوی مصرف ۲۶۱
- ۵-۱. حقوق زندانی به عنوان یک مصرف‌کننده ۲۶۲
- ۵-۲. منع محدود کردن رفاه و مصرف زندانیان ۲۶۳
- ۵-۲-۱. امکانات سکونت ۲۶۴
- ۵-۲-۲. آب و غذا ۲۶۵
- ۵-۲-۳. مراقبت پزشکی ۲۶۶
- ۵-۳. تأمین هزینه‌های زندانی توسط خودش ۲۶۷
- ۵-۴. هزینه‌های مراقبت پس از خروج از زندان ۲۶۸
- نتیجه ۲۶۹
- کتابنامه ۲۷۳
- جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و برخی پیشنهادها ۲۷۷
- چکیده ۲۷۹
- کتابنامه ۲۸۷
- فهرست آیات ۲۸۹
- فهرست روایات ۲۹۳
- نمایه ۲۹۵
- نمایه موضوعی ۳۰۳

پیشگفتار

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و استقرار نظامی براساس آموزه‌ها و احکام آن در ایران از یک سو و شکست مکتب‌های بشری و ناکامی نظام‌های گوناگون اجتماعی در تأمین نیازهای مادی و معنوی انسان از سوی دیگر، بر گستره انتظار بشر از اسلام افزوده است.

انتظار آن است که اسلام به‌عنوان دین هدایت‌فرد و اداره جامعه و تبیین نظام‌های اجتماعی آن، ترسیم و دیدگاه آن در مواجهه با یافته‌های علوم انسانی و مکاتب بشری، با منطقی مستدل و مستند ارائه گشته، بینش‌ها، ارزش‌ها و منش‌های دینی متدینان آسیب‌شناسی و ساحت قدسی دین از پیرایه‌های موهوم و موهون، پیراسته شود.

تحقق این امور، پژوهشی دقیق، جامع و سامان‌مند درباره کشف و بازآفرینی آموزه‌های اسلام و نظام‌های اجتماعی آن و هم‌تنی روال و تلاشی شایسته و روزآمد را می‌طلبد و این امر بدون تأسیس نهادهای پژوهشی و آموزشی محض و کارآمد میسر نیست.

بدین منظور پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، که نهادی علمی است، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در قالب پنج پژوهشکده: حکمت اسلامی، دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی فعالیت می‌کند.

پژوهشکده نظام‌های اسلامی، که مشتمل بر پنج گروه اقتصاد، فقه و حقوق، سیاست، اخلاق و مدیریت اسلامی است، به‌طور خاص با مطالعه نظامات اجتماعی، هدف‌های زیر را تعقیب می‌کند:

۱. کشف و طراحی نظام‌های اخلاقی، سیاسی، مدیریتی، حقوقی و اقتصادی اسلام؛

۲. تحقیق و تبیین عالمانه مبانی و مباحث اساسی نظامات اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قلمرو آن؛

۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسان به متولیان امور و بسترسازی برای تحقق کامل‌تر نظام‌های اسلامی؛

۴. تحقیق درباره مسائل مستحدثه به انگیزه گره‌گشایی در زمینه نیازهای نوپیدای فقهی؛

۵. پاسخ‌گویی به شبهه‌های مطرح درباره فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی و اقتصادی اسلام؛

۶. شناخت و نقد علمی مکتب‌ها و نظامات معارض.

تحقیق حاضر که نتیجه تلاش علمی محققان ارجمند آقایان: حجت‌الاسلام محمدعلی خادمی کوشا، حجت‌الاسلام فرج‌الله صدایت‌نیا، دکتر حسین آقابابایی، دکتر محمدعلی حاجی‌ده‌آبادی و دکتر سیدمحمود میرخیلیسی، در گروه فقه و حقوق پژوهشکده نظام‌های اسلامی است، به موضوع اصلاح الگوی مصرف می‌پردازد.

محدودیت منابع اساسی زندگی از جمله منابع انرژی در کشورها امری پذیرفته‌شده است که کشور ما نیز از آن استثنا نیست؛ ازاین‌رو، اصلاح الگوی مصرف یا رسیدن به الگوی مصرف بهینه، عنصری ضروری در راه نیل به پیشرفت ایران اسلامی است. طبیعی است که این موضوع مانند سایر موضوع‌های اجتماعی می‌تواند ابعاد مختلفی داشته باشد؛ لذا اگرچه موضوع اصلاح الگوی مصرف در بدو امر، موضوعی اقتصادی می‌نماید، لیکن با دقت نظر درمی‌یابیم که این موضوع از زوایای دیگری نیز قابل مطالعه و بررسی

است. یکی از این زوایا، نگاه حقوقی به موضوع می‌باشد که از این نگاه، مباحث مهمی شایسته طرح است.

در این مجموعه، مباحث مختلفی از موضوع اصلاح الگوی مصرف از نگاه حقوقی شامل مبانی فقهی اصلاح الگوی مصرف، حدود آزادی اشخاص در تصرف‌های مالی، جایگاه حقوق مصرف در اصلاح الگوی مصرف، پیشگیری از جرم از رهگذر اصلاح الگوی مصرف و زندان و اصلاح الگوی مصرف، مورد بررسی قرار گرفته است که برخی از این مباحث در همایش اصلاح الگوی مصرف (ابعاد اقتصادی، اخلاقی، سیاسی و حقوقی) در اسفندماه ۱۳۸۸ در پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی ارائه شده است.

بر خود فرض می‌دانیم از تلاش‌های ارزشمند نویسندگان محترم مقاله‌ها، جناب حجت‌الاسلام آقای محمدعلی خادمی کوشا، جناب حجت‌الاسلام آقای فرج‌الله هدایت‌نیا، جناب آقای دکتر حسین آقابابایی، جناب آقای دکتر محمدعلی حاجی‌ده‌آبادی و به‌ویژه جناب آقای دکتر سید محمود میرخلیلی - که مدیریت پروژه را نیز عهده‌دار بوده‌اند - همچنین آریابان محترم اثر، جناب آقایان حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر فرج‌الله هدایت‌نیا و دکتر غلامرضا پیوندی و اعضای محترم شورای علمی گروه فقه و حقوق، کمال قدردانی خود را ابراز نمایم؛ همچنین از سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که زحمت ویراستاری و انتشار اثر را بر عهده داشتند، قدردانی و تشکر می‌شود.

در خاتمه امیدواریم نظرها و دیدگاه‌های صائب خوانندگان عزیز و علاقه‌مندان حوزه فقه و حقوق، ما را در اصلاح و تکمیل این اثر و تولید آثار گرانسنگ دیگر یاری رسانند.

گروه فقه و حقوق

پژوهشکده نظام‌های اسلامی

مقدمه

همه ما به نیت صرف مسئولان قوای سه‌گانه، شخصیت‌های اجتماعی و آحاد مردم باید در سال جدید در مسیر تحقق این شعار مهم، حیاتی و اساسی یعنی اصلاح الگوی مصرف در همه زمینه‌ها، برنامه‌ریزی و حرکت کنیم تا با استفاده صحیح و مدبرانه از منابع کشور، مصداق برجسته‌ای از تبدیل احوال ملت به نیکوترین حال‌ها، ظهور و بروز یابد (قسمتی از پیام رهبر معظم انقلاب اسلامی در نوروز ۱۳۸۸).

سال ۱۳۸۸ از سوی مقام معظم رهبری با عنوان سال «اصلاح الگوی مصرف» نام‌گذاری شد. به‌طور طبیعی، اعلام این موضوع به‌عنوان یک راهبرد، به اهمیت آن اشاره دارد و فرصتی برای همه علاقه‌مندان به ایران و جامعه اسلامی- ایرانی که این معضل را درک می‌کنند، ایجاد شد تا در این خصوص تأمل کنند و با کالبدشکافی و بیان آشکار عوامل نامناسب بودن الگوی مصرف، راهکارهای اصلاح آن را ارائه دهند. طبیعی است وقتی در بالاترین سطح مدیریت جامعه به این موضوع پرداخته می‌شود، این آمادگی هم باید در نهادهای حاکمیت و دولت باشد تا با تدبیرهای کارشناسانه و گسترش فعالیت‌های علمی، نسبت به رفع اشکال‌ها، اقدام بایسته انجام دهند. تأکید اسلام بر مدیریت مدبرانه فرایند تولید و نیز شیوه صحیح مصرف در جامعه - به‌عنوان یک نیاز فطری و همگانی - امری بدیهی است. مدیریت عاقلانه مصرف، که در سخنان مقام معظم رهبری در صحن جامع رضوی و در آستانه حلول سال ۱۳۸۸ در اجتماع بزرگ زائران و مجاوران حضرت علی بن

موسی‌الرضا علیه السلام تبلور یافت، تأکید دوباره‌ای بر اندیشه نهادینه اسلامی مبنی بر مدیریت مصرف صحیح است (ماهنامه علمی - فرهنگی داخلی فرهنگ جامعه، ۱۳۸۸، ص ۲-۶).

گزارش‌های اقتصادی منتشره در سال‌های پیش از اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها، رشد مصرف منابع و کالاها در فرایند تولید و مصرف در اقتصاد کشور را بسیار بالاتر از استاندارد جهانی اعلام می‌کنند. براساس گزارش مؤسسه «مارکت اوراکل»، ایران از نظر مصرف بنزین ارزان، سومین کشور و از نظر میزان یارانه پرداختی به این کالا، نخستین کشور در میان کشورهای جهان است و بیش از ۲۶ درصد کل مصرف بنزین خاورمیانه در سال ۲۰۰۷ در ایران مصرف شده است. متوسط مصرف سوخت خودروهای بنزینی در کشورمان حدود ۱۱ لیتر در روز است، در حالی که این میزان در آلمان و ژاپن ۲/۵، در انگلیس ۳/۵، در فرانسه ۱/۹، در کانادا ۶/۵ و در کشور آمریکا ۷/۳ لیتر در روز است. بر طبق آمار، هر ۱۰ سال یک بار میزان مصرف سوخت در ایران ۲ برابر می‌شود، این در حالی است که میزان سوخت مصرفی جهان هر ۵۰ سال یک بار، ۲ برابر می‌شود؛ یعنی ایران در مقایسه با میانگین جهانی، ۴ تا ۵ برابر بیشتر سوخت مصرف می‌کند. براساس این گزارش‌ها ۹ درصد سوخت جهان در ایران و توسط تنها یک درصد جمعیت جهان مصرف می‌شود. متوسط مصرف انرژی در بخش ساختمان و مسکن ایران براساس آمار و ارقام منتشره، به ازای هر متر مربع، ۲/۶ برابر متوسط مصرف در کشورهای صنعتی است که در بعضی از شهرهای کشورمان، این رقم به حدود ۴ برابر می‌رسد. در زمینه نان نیز وضع همین‌گونه برآورد شده است. سرانه مصرف نان در ایران حدود ۱۶۰ کیلوگرم در سال است که نسبت به کشورهای اروپایی مانند فرانسه که ۵۶ کیلوگرم و در آلمان ۷۰ کیلوگرم در سال است، بیش از ۲ تا ۳ برابر است (برین، ۱۳۸۸).

در زمینه مصرف گاز، گزارش مزبور ایران را بعد از کشورهای آمریکا و روسیه در رتبه سوم مصرف جهان قرار داده است. میزان مصرف گاز طبیعی در

ایران از ۶۸ میلیارد متر مکعب در سال ۲۰۰۱ با متوسط رشد سالانه ۱۰/۳ درصد به ۱۲۳ میلیارد متر مکعب در سال ۲۰۰۸ رسیده و پیش‌بینی می‌شود در صورت ادامه همین روند در سال ۲۰۱۲ میلادی، میزان مصرف به ۲۷۷ میلیارد متر مکعب برسد. با ادامه این روند در سال‌های آینده، ایران به یک مصرف‌کننده بزرگ گاز طبیعی در جهان تبدیل خواهد شد. از نظر مصرف برق هم، ایران یازدهمین کشور پرمصرف برق در دنیاست. طبق آمار منتشره، متوسط مجموع انرژی مصرفی در ایران بیش از دو برابر متوسط جهانی است و شاخص شدت انرژی یعنی نسبت انرژی مصرف‌شده به کالای تولیدشده در کشور، ۸ برابر کشورهای پیشرفته است. در زمینه آب، مصرف سرانه ایرانی‌ها پنج برابر سرانه مصرف جهان است. سرانه مصرف شکر در ایران ۲۹ کیلوگرم است، در حالی که میانگین مصرف شکر در جهان ۲۲ کیلوگرم می‌باشد. در زمینه روغن نیز ایرانی‌ها ۳۰ درصد بیشتر از میانگین جهانی روغن مصرف می‌کنند. این وضعیت در مورد کالاهای دیگر از جمله دارو... نیز صدق می‌کند (همان). لازم است ذکر شود که این آمارها مربوط به قبل از قانون هدفمندی یارانه‌هاست که بی‌تردید پس از اجرای این قانون در برخی زمینه‌ها بهبودی نسبی در زمینه مصرف بی‌رویه حاصل شده است. هرچند هنوز در این زمینه آمار دقیقی در اختیار نیست. این وضعیت ناکارآمد استفاده از منابع، حدود دو دهه است که مورد توجه صاحب‌نظران و نخبگان کشور است و در برنامه‌های توسعه نیز راهکارهایی برای اصلاح مدنظر قرار گرفته که از این جمله می‌توان به ماده‌های ۳، ۱۴، ۱۷، ۲۲، ۶۱، ۶۵، ۶۶ و ۸۴ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران اشاره کرد که دولت به انجام اقدام‌های مختلفی برای اصلاح و بهینه‌سازی الگوی مصرف‌شده موظف بود. با این حال نتیجه لازم به دلیل عدم اصلاحات کلان اقتصادی و بخشی‌نگری در اجرا حاصل نشد. اغلب کارشناسان، ریشه این اتلاف گسترده منابع را در دولتی‌بودن اقتصاد و بالطبع ناکارآمدی آن، انحصارهای دولتی و عدم شفافیت قیمتی ارزیابی کرده‌اند و از این‌روست که مقام رهبری در راستای بند یک اصل

۱۱۰ قانون اساسی پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام، سیاست‌های کلی نظام را در خصوص اصل ۴۴ تبیین و ابلاغ کردند که از مهم‌ترین هدف‌های آن، ارتقای کارایی بنگاه‌های اقتصادی، ارتقای بهره‌وری منابع و تشویق اقشار مردم به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری است.^۱

هرچند مصرف و اصلاح الگوی مصرف تنها به بُعد اقتصادی مربوط و محدود نمی‌شود و مصرف از نگاهی کلان، کیفیت و کمیت استفاده از سرمایه‌های در اختیار انسان را شامل می‌شود و از این‌رو علاوه بر چگونگی استفاده از سرمایه‌های اقتصادی و مالی، چگونگی استفاده از دیگر موهبت‌ها و نعمی که خداوند به انسان عطا کرده است را نیز شامل می‌شود؛ نکته مهم در این زمینه، چرایی وضع قواعد حقوقی راجع به مصرف است. به تعبیر دیگر، مبنای حقوق مصرف چیست؟ پاسخ به این پرسش هرچند از منظر مبانی هویت‌ساز نظام‌های سیاسی متفاوت خواهد بود، اما در نهایت به وظیفه اصلی حقوق در جامعه که برقراری نظم و امنیت بر محور عدالت است بازگشت می‌کند. توضیح اینکه در نظام‌های لیبرال با توجه به اینکه بر آزادی فردی تأکید زیادی می‌شود، لذا از نظر اقتصادی هم به نظام بازار و مکانیزم عرضه و تقاضا اهمیت داده می‌شود. از منظر اسلامی با توجه به وظیفه‌ای که حکومت اسلامی در مداخله در جامعه و تنظیم امور مردم بر مبنای عدالت و امنیت بر دوش خود احساس می‌کند، نظارت بر بازار و به‌ویژه حمایت از گروه‌های ضعیف یعنی مصرف‌کنندگان در مقابل قوی یعنی تولیدکنندگان یا عرضه‌کنندگان کالا، امری پذیرفته شده است و علاوه بر آموزه‌های دینی که رعایت کیفیت و کمیت در کالاهای عرضه شده و انصاف و عدم اجحاف را توصیه می‌کند، حاکمان اسلامی مداخله در تنظیم روابط بین فروشندگان و خریداران و حمایت از طرف ضعیف را در بالاترین سطح دنبال می‌کردند و حتی در مواردی خود شخصاً در این موضوع دخالت و نظارت بر بازار را بر عهده می‌گرفتند (ساکت، ۱۳۸۲، ص ۸۶).

۱. مقدمه ابلاغیه اصل ۴۴ قانون اساسی.

الگوی مصرف در اندیشه اسلامی، همخوان و تابع نوع نگرش اسلام به مالکیت، مال، رابطه دنیا و آخرت، رابطه جامعه و فرد، فعالیت و عمل اقتصادی و... است. در واقع، نگرش ویژه اسلام به اموری از این دست، مصرف را تابع قیود و ضابطه‌های ویژه‌ای می‌سازد که از سویی موجبات تکامل و تهذیب روحی فرد را فراهم می‌آورد و از سوی دیگر، موجب بسامانی امور اجتماعی و فراهم شدن زمینه‌ها و بسترهای لازم برای توسعه و ترقی جامعه و تقویت شرایط لازم برای رشد و کمال همهٔ آحاد اجتماع می‌شود.

در منابع لغت، مصرف به معنای بهره‌برداری و استفاده کردن از چیزی که معمولاً با استفاده، کاهش و استهلاک می‌یابد، آمده است (دهخدا، ۱۳۸۶، ص ۲۷۳۳). واژه مصرف از نظر لغوی در معانی «به‌کاربردن»، «خرج کردن» و «هزینه کردن» به کار می‌رود. این واژه در اصطلاح عبارت است از کل مخارجی که در یک دوره معین (معمولاً یک ساله) صرف کالاها و خدمات می‌شود (مریدی و نوروزی، ۱۳۷۳، ص ۶۷۸).

برای کنترل مصرف جامعه روش‌هایی وجود دارد؛ از جمله این روش‌ها در یک تقسیم کلان می‌توان به روش‌های اخلاقی، فقهی-حقوقی، پیشگیرانه و اقتصادی کنترل مصرف اشاره کرد. این پژوهش، روش‌های فقهی-حقوقی و پیشگیرانه کنترل مصرف را مورد بررسی و ارزیابی تراز می‌دهد. با گذشت زمان، الگوهای مختلف از جمله الگوهای مصرف در جوامع شکل گرفته است. بسیاری از این الگوها ممکن است غلط بوده و دارای پیامدهای منفی برای فرد و جامعه باشد و طبعاً در این صورت آثار زیان‌بار اجتماعی بر جای می‌گذارد. چه بسیار مصرف‌کنندگانی که به روشی نامطلوب از منابع استفاده می‌کنند، اما هیچ‌گاه در رفتار خود، شک و تردید نمی‌کنند، زیرا که عمری با آن الگو و نحوه مصرف، زندگی کرده‌اند و حتی آن‌گاه که از ناپسندی عمل خویش آگاه شوند، به‌سختی به تغییر و دگرگونی آن حاضر می‌شوند؛ بنابراین وضع قواعد حقوقی در راستای تغییر الگوهای مصرف غلط یکی از روش‌های مهم و مؤثر پس از فرهنگ‌سازی و کار درازمدت است؛ البته قانون‌گذار در تلاش است تا با

ایجاد هنجارهای حقوقی، آنها را به هنجارهای نهادینه‌شده اجتماعی تبدیل کند. هنجارهای اجتماعی و هنجارهای حقوقی بر یکدیگر تأثیرگذارند؛ برای نمونه، قانون‌گذار با ایجاد ضمانت اجرای کیفری برای بستن کمر بند ایمنی، آن را در گذر زمان به یک هنجار اجتماعی نیز تبدیل می‌کند. به‌عکس، وجود برخی هنجارهای اجتماعی و فشار اجتماعی برای حفظ آن سبب می‌شود قانون‌گذار به جرم‌انگاری و ایجاد هنجار حقوقی دست بزند، لذا باید سعی کند از جمله در تضمین اصلاح الگوی مصرف، حتی‌الامکان استفاده از راهکارهای کیفری را محدود و به استفاده از سایر روش‌ها به‌دلیل عوارض کمتری که دارند، بپردازد.

اندیشه منع اسراف، اترافه تکاثر و تمول مادی که در مصادر و منابع مستقن اسلامی و اقوال پیشوایان دینی همواره مورد توجه واقع شده است، با تحدید یا انسداد مجال زیاده‌خواهی و تجاوز طلبی مسلمانان واقعی، زمینه سوءاستفاده برخی گمراهان با ظاهری فریبنده را رفع می‌کند؛ کسانی که با اندیشه سودجویی مادی صرف و سوءاستفاده از نیازهای طبیعی و مصرفی افراد، تحت لوای تبلیغات فریبنده و ظواهر زیننده، به منافع ناشروعی دست می‌یازند.

اصلاح الگوی مصرف، بر پایه اندیشه‌های ناب اسلامی و درنهایت اصلاح الگوی مصرف - بر پایه سنجه‌های معتبر دینی - می‌تواند زمینه سوءاستفاده مجرمین سازمان‌یافته و متظاهر را مرتفع یا تا حد بسیاری محدود سازد. در همین راستا، هدفمندسازی برنامه‌ها و هدفمندسازی یارانه‌ها به منظور تحقق هدف‌های سند چشم‌انداز بیست ساله می‌تواند مؤثر واقع شود. البته، روشن است که پیشبرد هدف‌های اقتصادی مورد نظر، تنها بر مبنای اتخاذ تدبیرهای کنش‌مدارانه و اتکای صرف بر اندیشه نهادینه‌سازی فرهنگ مدیریت تولید یا مصرف صحیح انجام‌پذیر نیست؛ زیرا با توجه به اختلاف سطح تقید دینی یا اخلاقی و کثرت گرایش‌های اقتصادی در افراد، گاه ضرورت اعمال تدبیرهای تقابلی و واکنشی در قبال برخی از آنها ضرورت می‌یابد.

امروزه، در نتیجه رقابت شرکت‌ها و درحقیقت، کشورها، در تولید انبوه

کالا‌های صنعتی و مصرفی و استفاده از تبلیغات و سازوکارهای روانی پیچیده برای وادار کردن مصرف‌کنندگان به مصرف بیشتر و نوعاً عدم آگاه‌سازی یا آشناسازی آنها به دانش فنی، وسایل عیب‌یابی، خطرات بالقوه و پنهانی ناشی از استفاده از کالاها باعث شده که توجه قانون‌گذاران به مصرف‌کنندگان بیشتر معطوف شود. در این راستا، نقش حمایتی دولت‌ها از مصرف‌کنندگان نیز بیشتر شده است؛ به گونه‌ای که کنترل فرایند تولید و توزیع کالا و اِعمال تدبیرهای تأمین‌ی و نظامی و در نهایت توسل به ضمانت اجراهای کیفری برای نظارت بر تولیدکنندگان، توزیع‌کنندگان و عرضه‌کنندگان و جلوگیری از ورود ضرر به مصرف‌کنندگان، بیشتر شده است.

با آنکه رویکرد و کنش‌مداران نظام عدالت کیفری ایران، به‌ویژه بعد از انقلاب اسلامی، در زمینه جرم‌انگاری‌های متعدد و پیش‌بینی کیفرهای متنوع در خصوص فعالیت‌های ناسالم اقتصادی و در قالب اختلال در نظام اقتصادی، احتکار، گران‌فروشی، تقلب در کسب و غره و سایر عناوین مؤثر بوده است، اما واقع امر آن است که متأسفانه روزه‌روز شاهد افزایش جرم‌ها در عرصه‌های مالی و دستگیری متهمان زیادی در این زمینه‌ها هستیم؛ در اینجا است که باید به این واقعیت اشاره کرد که قطع نظر از تأثیر برخی تحول‌ها و فناوری‌ها در زمینه رشد فزاینده جرم‌ها، فاصله گرفتن یا انفکاک حلقه‌های اصیل دینی از ارتباط‌های اجتماعی و اقتصادی، زمینه‌ساز بروز بحران‌هایی است.

در نظام اسلامی که همواره بر اهمیت و جایگاه کسب و کار حلال، منع اسراف، میانه‌روی در معیشت و پرهیز از تجمل و رفاه‌زدگی تأکید شده است، راهبردهایی نیز در کنترل بحران‌های اجتماعی و اقتصادی ارائه شده است. این راهبردها بر دستورها، روش‌ها و راه‌هایی ناظر است که برای پیشگیری از وقوع یا کنترل بحران‌های موجود است. مسئله مهم در اینجا، بازشناسی و بازپژوهی عوامل بحران‌زا از جمله فقر، احساس ظلم، احساس محرومیت از استکمال‌های روحی و معنوی، انحطاط فرهنگی و به تعبیری زوال نمادهای عینی و ذهنی مکنون و مقبول در باورهای انسانی است. آموزه‌های دین مبین اسلام در

خصوص ارتباطها و نحوه تعامل هایی که هم منطبق با سرشت انسانی و هم تأمین کننده آسایش فردی و اجتماعی است، می تواند نویدبخش سیر پویا و پیشرفت در عین پرهیز از موضع جحود و خمود باشد. دین اسلام به بهترین شکل ممکن آموزه هایی در زمینه ارتباط انسان با خدا، هموعان و خویشان دارد و در تأمین سعادت دنیوی و اخروی وی تلاش می کند.

در زمینه بحث حاضر، عدم پایداری به این آموزه ها و ازدست دادن هویت فرهنگی تحت ای تبیعت از الگوی مصرف غربی، تبعات شومی را گریسانگیز شهرندان خواهد کرد. در نظام اسلامی، هیچ گاه با اصل مصرف در جامعه - به عنوان یک نیاز فطری و طبیعی - مخالفت صورت پذیرفته است؛ تنها در این مقام، اصلاح الگوی مصرف و نهادینه سازی فرهنگ مصرف صحیح - به عنوان یک تکلیف شرعی و ملی منظور نظر بوده است.

در کشوری همچون ایران با لحاظ شرایط اقتصادی متکی بر درآمدهای عمدتاً ناشی از نفت و گاز، باید به فکر اصلاح الگوی مصرف بود؛ این اندیشه، هم در تضمین سرمایه های ملی برای نسل های بعدی مؤثر است، هم در تنویر افکار عمومی در زمینه برخورد واقع بینانه با کالاهای مصرفی. بدیهی است جهل یا کمبود معلومات در این خصوص، زمینه سوء استفاده پدید آورندگان و «سونامی مصرف گرایی» در جامعه را دامن خواهد زد. در این خصوص، شناسایی و کنترل مسیرهای آسیب رساننده از سوی تولیدکنندگان امر و تمهید برنامه های کارشناسانه و تخصصی، و نه «مقطعی» یا «احساسی» در عرصه مسائل اقتصادی ضروری است.

اصل ۴۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بر «منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه گذاری، تولید، توزیع و خدمات» تأکید دارد، اما متأسفانه در جامعه ما اجرایی نشده است. در این اصل که با عنوان اقتصاد و امور مالی مطرح شده، مبنای اقتصاد ایران را پرهیز از اسراف و زدودن فقر و محرومیت عنوان می کند و مقرر می دارد:

برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و

برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران براساس ضوابط زیر استوار می‌شود (برای رعایت اختصار، فقط به دو بند مرتبط از این اصل اشاره می‌کنیم):

۱. منع اضرار به غیر و انحصار و احتکار و ربا و دیگر معامله‌های باطل و حرام؛
۲. منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه‌گذاری، تولید، توزیع و خدمات.

الف) اشاره به برخی قانون‌ها و مقررات مرتبط با موضوع الگوی مصرف

جا دارد در اینجا حتماً به برخی مقررات حقوقی مرتبط با اصلاح الگوی مصرف اشاره کنیم؛ هرچند ضرورت تقویت و تأکید بر رویکرد این مواد و پیش‌بینی موارد لازم دیگر در مقاله‌های این پژوهش با تفصیل بیشتری مورد بررسی و تحقیق قرار می‌گیرد:

۱. سیاست‌های کلی نظام از مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام در خصوص (ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری) نیز که با عنوان: سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی - امور فرهنگی، علمی و فناوری مطرح شده در بند ۲۷ موضوع‌هایی مانند «اهتمام به نظم، قانون‌گرایی، روحیه کار و تلاش، خوداتکایی، قناعت و پرهیز از اسراف و تبذیر در سطح جامعه، به‌ویژه در کارگزاران و مسئولان نظام و مبارزه با فساد» را از جمله این سیاست‌ها دانسته است؛

۲. قانون مطبوعات مصوب سال ۱۳۶۴ در بند (د) ماده ۱، رسالتی که مطبوعات در نظام جمهوری اسلامی بر عهده دارند را عبارت از: «مبارزه با مظاهر فرهنگ استعماری (اسراف، تبذیر، لغو، تجمل‌پرستی، اشاعه فحشا و...) و ترویج و تبلیغ فرهنگ اصیل اسلامی و گسترش فضائل اخلاقی» می‌داند؛

۳. قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش مصوب ۱۳۶۶ در بند ۱۳ از ماده ۲ از جمله مهم‌ترین هدف‌های اساسی آموزش و پرورش «ایجاد

روحیه صرفه‌جویی، قناعت و پرهیز از اسراف و تبذیر و مصرف‌زدگی» شمرده شده است؛

۴. قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان خودرو مشتمل بر یازده ماده و هشت تبصره در جلسه علنی روز چهارشنبه مورخ بیست و سوم خردادماه یکهزار و سیصد و هشتاد و شش مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۰/۳/۸ به تأیید شورای نگهبان رسید؛

۵. قانون ساماندهی مد و لباس: در اجرای اصل ۱۲۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که به‌عنوان طرح به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده بود، در جلسه علنی مورخ ۱۳۸۵/۱۰/۱۲ تصویب و توسط شورای محترم نگهبان تأیید شد.

ماده ۱- به‌منظور حفظ و تقویت فرهنگ و هویت ایرانی- اسلامی، ارج نهادن، تبیین، تثبیت و ترویج الگوهای بومی و ملی، هدایت بازار تولید و عرضه‌ی سسه و پوشاک براساس طرح‌ها و الگوهای داخلی و نیز برای ترغیب عموم مردم به پرهیز از انتخاب و مصرف الگوهای بیگانه و غیرمأنوس با فرهنگ و هویت ایرانی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است برای پی‌ریزی ساختار مدیریتی موضوع این قانون، کارگروهی (کمیته‌ای) متشکل از یک نفر نماینده تام‌الاختیار از هرکدام از وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش، بازرگانی و صنایع و معادن و سازمان‌های صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران و مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و سه نفر از نمایندگان صنوف ذی‌ربط (طراحان و تولیدکنندگان) و یک نفر نماینده از کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی به‌عنوان ناظر تشکیل دهد.

۶. قانون توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت سوخت: در اجرای اصل ۱۲۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که با عنوان لایحه مدیریت مصرف سوخت در بخش حمل و نقل عمومی برون‌شهری و لایحه توسعه حمل و نقل عمومی درون‌شهری و مدیریت مصرف سوخت به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده بود، با تصویب در جلسه علنی روز یکشنبه مورخ ۱۳۸۶/۹/۱۸ تأیید شورای محترم.